

Utredning förskola och skola i Sorsele kommun

Utredning för överlämning till Sorsele kommun efter Kommunstyrelsens möte 26-04-14.

Utredare: Tobias Thomson

Innehåll

- Bakgrund
- Minskad befolkning och färre elever
- Kostnad för utbildning
- Regleringar
- Nuläge förskola och skola i Sorsele
- Röster från Sorsele
- Analys av nuläget
- Förslag

Bakgrund

Om uppdraget

”Kommunstyrelsen beslutade i april 2025 att det ska genomföras en risk- och konsekvensanalys, där man ser över hur det ska gå att upprätthålla en god undervisning, ekonomiska konsekvenser utifrån resursfördelningsmodellen och vilka lokalanpassningar som behöver göras. Återrapportering ska göras till kommunstyrelsen till sista oktober 2025.”

Enligt överenskommelse är tidsplanen förskjuten och slutrapport ska ske senast 31 maj 2026.

Dialog och avstämningar

Efter accepterat uppdrag genomfördes en avstämning i juni månad 2025 med Sorsele kommun där tjänstepersoner och politiska företrädare deltog.

Under hösten 2025 genomfördes flera avstämningar med kommunens tjänstepersoner och politiker där kommunikation, genomförande och tidsplan diskuterades. Utifrån diskussioner om det stora allmänintresset beslutades om genomförande av medborgardialoger och möjlighet att via E-tjänst skicka in synpunkter.

Avstämningar med skolchef har skett inför genomförande av medborgardialoger för att ta fram presentation och upplägg.

Inför färdigställande av rapporten har dialog förts först med skolchef och sedan vid ett möte med skolchef, kommunchef samt politiker från Sorsele kommun.

Avgränsningar

Denna utredning har fokus på förskola och grundskola med tyngdpunkt på grundskola, självklart finns kopplingar till andra kommunala åtaganden och generella samhällsfunktioner men utredningen har som syfte att behandla frågan om skola och utbildning i Sorsele kommun.

Materialet har varit mycket omfattande. Avgränsningar och urval har skett vad det gäller mängd fakta och text. Syftet med att göra ett urval är för att rapporten ska vara möjlig att överblicka.

Metod och källor

Källor har i mesta möjliga mån angetts direkt efter fakta. Senast tillgängliga statistik har redovisats. Nationell statistik för skola har en viss eftersläpning. Urvalet av statistik har skett av utredaren i dialog med skolchefen.

Intervjuer har genomförts utifrån samma mall och samtliga intervjuade personer har getts samma information. Urvalet av intervjupersoner har skett av Sorsele kommun.

De fyra fysiska medborgardialogerna i Gargnäs, Blattnicksele, Sorsele och Ammarnäs har genomförts enligt samma upplägg. Dialogen med samiska vårdnadshavare genomfördes digitalt utifrån samma underlag som de fysiska medborgardialogerna.

Det inskickade förslaget via E-tjänst har sammanställts av utredaren.

Så långt det är möjligt har fakta skilts från åsikter i texten.

Utgångspunkter för utredningen

Inget fast tidsperspektiv har angetts av kommunen, utredningen har alltså inte som utgångspunkt att eventuella förändringar ska ske ett speciellt läsår eller att framtidsperspektivet ska sikta mot något specifikt årtal.

I kommunens verksamhetsövergripande mål för 2025 står: *”Vi bibehåller offentlig service på kommunens serviceorter”* Som en utgångspunkt för utredningen uttrycker såväl politiker som skolchef att detta ska vara en utgångspunkt även för skolverksamhet.

Ovanstående tre rader är exakt det som presenterats på medborgardialogerna och i annan information från kommunen, såväl skriftlig som muntlig.

Minskad befolkning och färre elever

Minskad befolkning i glesbygd, urbanisering, en demografisk utveckling med allt fler äldre och allt färre barn är en nationell trend som pågått i många år.

Den demografiska situationen med allt färre barn och yngre vuxna och allt fler äldre leder i sig till att befolkningen minskar. De senaste åren har ytterligare en dimension tillkommit när barnafödandet gått ner i Sverige liksom i många delar av världen.

Generellt i Sorsele ökar andelen äldre samtidigt som andelen yngre minskar. Födslotalen har under en längre period gått ner, detta uteslutande för att färre invånare som är i barnafödande ålder bor i kommunen.

Färre föds än dör och in- och utflyttade har under de senaste fem åren i stort tagit ut varandra även om 2025 var ett år med större inflyttning.

Befolkningsutveckling Sorsele kommun, historik (Källa: SCB)

	Befolkning	Födda barn
1970	4313	36
1980	3923	40
1990	3547	43
2000	3195	36
2010	2736	26
2020	2442	24

Befolkningsutveckling Sorsele kommun, senaste åren (Källa: SCB)

	Befolkning	Födda barn	Döda	Inflyttning
2021	2460	20	37	+34
2022	2436	27	40	-19
2023	2387	15	45	-19
2024	2357	10	44	+4
2025	2362	17	36	+29

Elevutveckling Sorsele kommun (Källa: SKR, Underlag resursfördelning)

2014 fanns 136 barn 1-5 år i kommunen, 2029 är prognosen 82 barn.

2014 fanns 247 barn 6-15 år i kommunen, 2029 är prognosen 226 barn.

Förskolor och skolor i Sorsele kommun (Källa: Sorsele kommun)

Förskola	Förskolor/Avdelningar	Barn 2026
Gargnäs	1/1	11 (+4 ped. omsorg)
Blattnicksele	1/1	14
Sorsele	1/3	40
Ammarnäs	1/1	4 (+1 varannan vecka)
Fristående verksamhet	1/1	18

Skola	Årskurser	Antal elever 2025/2026
Sorsele	F-9	196
Blattnicksele	F-6	50
Ammarnäs	F-6	13

Kapacitetsanalys Region 10

Med statlig finansiering och i samarbete med experter på SKR (Sveriges Kommuner och Regioner) och RKA (Rådet för främjande av kommunala analyser) har en omfattande kapacitetsanalys för Region 10 genomförts under 2025. Analysen omfattar driftskapacitet, utvecklingskapacitet och styrningskapacitet och har tittat på utmaningar inom demografi, kompetensförsörjning och ekonomi. Resultatet ska ge underlag för strategier som stärker kommunernas kapacitet, både lokalt och genom samverkan. Arbetet ska slutredovisas till regeringen i juni 2026.

Utredaren Bo Per Larsson beskriver tuffa utmaningar i skolan i Region 10-kommunerna. Han beskriver att resultaten för eleverna är i nivå med riket vilket är glädjande men lyfter fram andra områden där kommunerna är mindre lyckosamma.

- Tillgången på lärare.
- Anpassningar av kostnader med minskat antal elever.
- Små elevgrupper och överdimensionerade lokaler.
- Tillgång till elevhälsa och bibliotek.
- Elevers restider och kostnader för skolskjuts.
- Svåra förutsättningar för skolledare.

Utredningen lyfter också framtida utmaningar och hur kommunerna med ökade statliga krav och ökad statlig styrning ska kunna driva och utveckla skolverksamheten och hur detta ställer stora krav på lokalt beslutsfattande och lokala prioriteringar. Utredningen lyfter några särskilt utmanande områden.

- Den demografiska utmaningen där exempelvis antalet 6-15-åringar minskar med i snitt 22 procent i kommunerna i Region 10 fram till 2035 samtidigt som antalet äldre och behovet inom äldreomsorg ökar.
- Anpassningar av skolverksamheten samtidigt som man följer de statliga målen och riktlinjerna. Ett exempel är hur regleringarna om lärarnas undervisningstid slår mot små kommuner.
- Beslut om nedläggning av skolor och skolenheter som innebär ett starkt tryck på tjänstepersoner och politiker vilket kan leda till att man håller fast vid en överdimensionerad skolorganisation.
- Kompetens- och personalförsörjning. Ett problem i hela landet som blir extra stort i glesbygd.
- De nationella reformerna inom skolan som kommer de närmaste åren.

Grundskola i glesbygd

2025 publicerade Skolverket en rapport, Grundskola i glesbygd. Studien bygger på bearbetningar av Skolverkets statistik, en enkätundersökning till skolchefer i samtliga 68 glesbygdskommuner samt besöksintervjuer.

Studien visar att glesbygdskommuner har svårare förutsättningar att ge elever en likvärdig utbildning.

Studien visar att elever i glesbygdskommuner har lägre meritvärden och att huvudmännen och skolorna inte når tillräckligt långt i sitt kompensatoriska arbete. Det beror bland annat på att lärarbehörigheten är lägre och svårigheter att rekrytera. Långa avstånd, skolskjuts och få elever innebär också höga kostnader för skolor i glesbygdskommuner. Rapporten lyfter utmaningar inom flera områden.

Strukturella och geografiska utmaningar

- Stora avstånd gör det svårt att erbjuda skolor på rimligt avstånd för alla elever.
- Små skolor utanför centralort har högre kostnader per elev, vilket påverkar resursfördelningen negativt.
- Demografiska förändringar, som minskande barnkullar, innebär att skolnedläggningar övervägs i många kommuner.

Personal- och kompetensutmaningar

- Svårigheter att rekrytera behöriga lärare och rektorer, särskilt i mycket glesa kommuner och skolor utanför centralort.
- Lägre lärarbehörighet i flera ämnen vilket begränsar elevernas valmöjligheter.
- Högt rektorsomsättning påverkar kontinuitet och kvalitet i skolledarskapet.

Socioekonomiska och pedagogiska utmaningar

- Socioekonomiska skillnader påverkar skolresultaten negativt. Skolor i glesbygd har ofta lägre kvalitet än skolor i storstäder.
- Fokus på godkänt-gränsen gör att elever med hög potential inte får tillräcklig utmaning, vilket leder till färre höga betyg (A och B).

Administrativa och organisatoriska hinder

- Otillräckliga administrativa resurser gör det svårt att söka statsbidrag och hantera uppgifter som normalt ligger på huvudmannanivå.
- Sårbart personberoende i små huvudmannaorganisationer, där enskilda personer får bära många funktioner.

Resursfördelning

- Kompensatorisk resursfördelning är svår att tillämpa i glesbygd, där resurser ofta fördelas utifrån geografiska realiteter snarare än elevernas behov.

Kostnad för utbildning

Skola och förskola i Sorsele är dyr i förhållande till riksgenomsnitt men även i förhållande till jämförbara kommuner i regionen och landet.

Kostnad grundskola och förskola, Sorsele kommun i jämförelse (Källa: Kolada)

	Kostnad kommunal grundskola F-9, kr/elev 2024	Kostnad förskola, kr/inskrivet barn 2023 *
Sorsele	176 478 kr	226 643 kr
Arjeplog	166 133	229 881
Arvidsjaur	136 220	181 909
Bjurholm	146 907	185 482
Malå	141 552	177 304
Nordmaling	138 427	185 278
Storuman	156 248	201 308
Strömsund	163 735	157 971
Älvsbyn	138 131	185 267
Överkalix	178 995	171 483

*2024 Kostnad förskola, kr/inskrivet barn, 2024 hade varit den mest relevanta jämförelsen men Sorsele kommun menar att rapporteringen detta år var fel därav väljs 2023. Inom området förskola har Sorsele kommun samt flera andra kommuner fristående verksamheter, där skiljer sig förskolan från skolan, därav valet av "Kostnad förskola".

Resurser Sorsele kommun (Källa till allt under punkten: Sorsele kommun)

Sorsele kommun använder den så kallade prislappsmodellen för att fördela pengar till sina verksamheter. Det är en modell som Sveriges kommuner och regioner (SKR) har tagit fram. Prislappsmodellen innebär att kommunen räknar fram hur mycket varje person i en viss åldersgrupp kostar i genomsnitt i Sverige, till exempel en elev i skolan eller en brukare inom äldreomsorgen. Sen används den uträkningen för att bestämma hur mycket pengar olika verksamheter får.

Prislappen bygger på två delar:

- Ett Sverige-genomsnitt för vad en person i en viss verksamhet, till exempel en elev eller en brukare, kostar.
- En justering för lokala och strukturella förutsättningar, till exempel glesbygdsgrad och befolkningssammansättning.

Som en del av prislappsmodellen används internhyra, vilket hjälper kommunen att anpassa lokaler efter verksamhetens behov.

Sorsele kommun har under flera år tillskjutit medel till utbildningsområdet. Inför budgeten 2026 prioriterades 5 468 tkr till förskola och grundskola utöver den beräknade ramen från resursfördelningsmodellen. Prioritering utöver förskola och grundskola var gymnasieplatser på 2993 tkr. Den totala budgetramen inklusive prioriteringar för utbildningen 2026 var 75 278 tkr. Prioriteringar 2026 utgör drygt 13 procent av den totala budgeten och summan och andelen växer kommande år enligt prognos.

Beräkningar kommande år utbildningsverksamheten totalt (Källa: Sorsele kommun 26-04-08)

	2026 Beslutad	2027 (prognos)	2028 (prognos)
Nettokostnader	75 278 000 kr	77 487 000	83 021 000
Teknisk ram (prislapp)	66 374 000	67 445 000	69 036 000
Prioritering	8 904 000 (13,4%)	10 042 000 (14,9%)	13 985 000 (20,3%)

I tabellen redovisas de totala kostnaderna för utbildningsverksamheten i kommunen vilket även inkluderar kostnader för gymnasieelever, vuxenutbildning inklusive svenska för invandrare (SFI), anpassad grundskola och anpassad gymnasieskola samt kommunalt aktivitetsansvar.

*Alla siffror för framtiden är just prognoser. Datum för när dessa siffror tillhandahålls från Sorsele kommun är 26-04-08.

Regleringar

Skollagen (2010:800) styr huvudmännens skolverksamhet. Här nere ett urval. Kursiv text är citat ur lagtext under första styckena.

Skolväsendets kompensatoriska uppdrag

Skollagen 1 kap 4 §

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Lika tillgång till utbildning

Skollagen 1 kap 8 §

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

Skollagen 1 kap 9 §

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

Behöriga lärare

Skollagen 2 kap 13 §

Huvudmännen ska för undervisning använda lärare eller förskollärare som har en utbildning som är avsedd för den undervisning som läraren eller förskolläraren ska bedriva.

Endast den som har legitimation som lärare eller förskollärare och är behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen.

Skollagen 2 kap 20 §

Endast den som har legitimation får anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning.

Barnets bästa och Barnkonventionen

Sedan 1 januari 2020 gäller Barnkonventionen som svensk lag. Barnkonventionens syfte är att garantera alla barn deras mänskliga rättigheter. De flesta av dessa rättigheter finns uttryckta i Skollagen. Utgångspunkten är att lagstiftarna har tagit stor hänsyn till Barnkonventionen i utformningen av skollagen. Den svenska skollagen anses vila tungt på Barnkonventionen när det gäller barns rättigheter.

Barnkonventionens skrivningar om barnets bästa och att barn ska tillfrågas i ärenden som rör dem kan inte tolkas som att varje barn, elev eller elevgrupp ska tillfrågas i varje ärende eller situation. Det handlar snarare om att det ska finnas en struktur för att ta in barns åsikter och väga in deras helhetssituation.

Skollagen 1 kap 10 §

I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år.

Barnets inställning ska så långt det är möjligt klargöras.

Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Skolskjuts

Elever i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan och anpassade gymnasieskolan har under vissa förutsättningar rätt till kostnadsfri skolskjuts till och från skolan. Elever i gymnasieskolan kan ha rätt till ekonomiskt stöd för elevresor (Källa: Skollagen (2010:800, 9, 10, 11 kapitlet)

Det finns regleringar för under vilka förutsättningar en elev kan få skolskjuts men inga regleringar för hur lång en elevs restid kan vara, dock finns en förväntan på rimlighet.

Kommuner i Sverige har olika riktlinjer för hur lång tid elever får resa, dessa varierar från 120-180 minuter per dag. I mindre kommuner kan avstånd vara den avgörande faktorn medan det i större kommuner kan vara reselogistik och väntetider som påverkar.

Samisk förvaltning

Sedan 1 januari 2010 gäller lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, (2009:724). Lagen ska skydda Sveriges nationella minoriteter. Dit hör samer - som även är ett urfolk - sverigefinnar, tornedalingar, judar och romer. Lagen ska stärka möjligheterna till inflytande samt främja minoritetsspråken. Samiska, finska och

meänkieli har ett förstärkt skydd inom vissa geografiska förvaltningsområden. Sorsele kommun tillhör det samiska förvaltningsområdet.

2019 reviderades lagen och rättigheter och skyldigheter förstärktes (*Källa: Sametinget, minoritet.se.*)

Modersmålsundervisning och nationella minoritetsspråk

En elev i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk. Det finns inget krav på att språket ska vara elevens dagliga umgängesspråk i hemmet eller att eleven ska ha förkunskaper i språket.

Nationella minoritetsspråk är undantagna från regeln om att minst fem elever ska önska modersmål i ett språk för att huvudmannen ska ha skyldighet att anorna. Det betyder att språket ska erbjudas om det bara är en elev som önskar.

En elev kan läsa ett språk i grundskolan både som modernt språk och som modersmålsundervisning (*Källa: Skolverket samt relevanta lagar, Skollagen 2010:800, Språklag (2009:600), Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724).*)

Nuläge förskola och skola i Sorsele

Organisering (Källa till allt under punkten: Sorsele kommun 26-02-27)

Förskola finns i Sorsele, Blattnicksele, Gargnäs och Ammarnäs.

Grundskola F-9 finns i Sorsele. Läsåret 2025/2026 var det 196 elever.

Grundskola F-6 finns i Ammarnäs. Läsåret 2025/2026 var det 13 elever.

Grundskola F-6 finns i Blattnicksele. Läsåret 2025/2026 var det 50 elever.

Elever från Blattnicksele och Ammarnäs kommer till Sorsele en dag per vecka för att läsa moderna språk, slöjd, musik, hem- och konsumentkunskap, bild och idrott från och med årskurs 3.

Fjärrundervisning används i moderna språk (spanska) samt för undervisning i samiska.

Undervisningen i de mindre skolorna, Ammarnäs och Blattnicksele sker åldersintegrerat. Organisationen utgår från elevunderlaget i de olika årskurserna och kan skilja sig mellan olika läsår. Vissa år har Förskoleklass undervisning tillsammans med elever från lågstadiet. Detta är mer vanligt förekommande i Ammarnäs. I Ammarnäs kan det vara tre årskurser som har gemensam undervisning medan i Blattnicksele är det vanligare att två årskurser har undervisning i samma grupp.

Lokaler (Källa till allt under punkten: Sorsele kommun)

Samtliga lokaler har setts över av fastighetsavdelningen under 2025/2026 och skicket har klassats utifrån en femgradig skala inom de områden som undersökts. 1 innebär mycket gott skick och 5 innebär mycket dåligt skick. De områden som undersökts är golv, väggar/tak, el/belysning/installationer och fasad.

Det förekommer akuta behov av åtgärder och ingen av lokalerna bedöms vara i mycket gott skick, där bedömningsgrunderna är inget renoveringsbehov inom 5-10 år.

Som helhet är de flesta av lokalerna i acceptabelt skick. Det finns lokaler som är i gott skick medan andra lokaler har stora behov att åtgärdas.

Utredningen av lokalerna har inte kommit så långt än att det kunnat göras en ingående beräkning av kostnader utan fokus initialt har varit att göra en bedömning på lokalernas skick.

De senaste åren har lokalhyrorna ökat och målet att minska på kostnader för lokaler genom att frånträda lokaler har inte uppfyllts som förväntat.

Sammanfattningsvis finns:

- betydande utmaningar med skicket på befintliga lokaler och behov av större och mindre renoveringar på många håll.
- betydande utmaningar med ökade lokalkostnader totalt i och med svårigheterna att gå ur lokaler samt ökande kostnader för anpassningar.
- betydande utmaningar med tillhandahållande av skolluncher på flera enheter och därpå följande kostnader.
- utmaningar med anpassning av skolor utifrån nya regleringar om skolsäkerhet.
- mindre utmaningar med förskolans lokaler än inom grundskolan. Här är lokalerna i väsentligt bättre skick än på många andra ställen inom utbildningsområdets område.

Skolskjutsar i kommunen (Källa till allt under punkten: Sorsele kommun)

Restiderna för eleverna skiljer sig åt beroende på vilken skolenhet de går. Längst daglig restid har en mellanstadieelev, cirka 50 minuter, med undantag för elever som valt annan skolenhet än den närmsta skolenheten.

Sett till sträcka är den längsta resan för skolgång i kommunen för två elever i grundskolans årskurs 6, de har 62 km enkel väg.

Elever i årskurs 7-9 reser samtliga till Sorsele tätort dagligen där är den längsta restiden 75 minuter enkel väg.

En dag per vecka reser samtliga elever i kommunen i årskurs 3-6 till Vindelälvs skolan för undervisning. Det betyder elevresor på upp till 75 minuter enkel väg.

Övriga långa resor att nämna är för elever boende i Björkliden, Gargnäs, Karlsgård och Fjällsjönäs som dagligen har en restid på cirka 50 minuter.

Resultat

De senaste åren har Sorsele uppvisat goda resultat i skolan. I och med de små volymerna elever är det svårt att göra några egentliga jämförelser mellan grupper.

Resultat grundskola Sorsele (Källa: Kolada).

	2023	2024	2025
Elever i åk 6 som uppnått betygskriterierna i alla ämnen, hemkommun, andel (%)	86,2	100	92
Elever i åk 9 som är behöriga till yrkesprogram, hemkommun, andel (%)	87,5	89,5	96,0
Elever i åk 9, meritvärde, hemkommun, genomsnitt (17 ämnen)	214	246	246

Behörighet

Enligt statistik från SCB var andelen grundskollärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett undervisande ämne 57,1% för verksamhetsåret 2024. Detta att jämföra med riket på 82,2%

Inom förskolan var verksamhetsåret 2024 30% av heltidstjänsterna i förskolan besatta av förskollärare med förskolläraryxamen. Detta att jämföra med riket på 43%

Utveckling behörighet skola Sorsele (Källa: SCB)

	Sorsele	Riket
2021	70,4%	79,6%
2022	69	79,8
2023	74,1	80,7
2024	57,1	82,2

Från hösten 2028 blir grundskolan tioårig och samtidigt får skolan nya läroplaner. Det innebär också att behörighetsreglerna förändras för personal i Förskoleklass och Grundskolans yngre årskurser.

Röster från Sorsele

Medborgardialoger

Samtliga fysiska dialoger genomfördes enligt samma upplägg, inledande presentation, arbete gruppvis med frågeställningar samt avslutande redovisning från grupperna och diskussion. Undantaget dialogen med samiska vårdnadshavare som var digital. Där var det också så få deltagare att det inte gjordes några grupper.

Inbjudan till samtliga dialoger har skickats ut av Sorsele kommun.

Generellt

- Vid samtliga fem dialoger har det diskuterats hur man på kort och lång sikt ska kunna rekrytera och behålla behörig personal. Hur ska kommunen bli mer attraktiv som arbetsgivare inom skolan och verka för att fler lärare lockas till tjänsterna.
- I samtliga tre byar lyfts tydligt fram att förskolan/skolan på den ort man befinner sig är viktig för bygdens överlevnad. Försvinner skolan dör bygden. På dialogen med samiska vårdnadshavare lyftes detta även fram gällande Ammarnäs.
- Generellt uttrycks en oro för barnens resor och restid vid en förändrad skolstruktur.
- Vid samtliga fem dialoger har det på något sätt diskuterats hur små eller större skolor, grupper och klasser påverkar elevernas möjligheter till lärande och social utveckling.
- Många åsikter och diskussioner berör hur kommunen genom agerande i skolfrågan kan påverka möjligheterna att bo och verka i hela kommunen på olika sätt samt hur attraktiv kommunen och dess olika delar blir för inflyttning i och med olika beslut. I sammanfattning: läggs förskolor och skolor ner förstörs möjligheterna, bibehålls dessa ökar möjligheterna.
- Vid flera av dialoger har det lyfts om Sorsele kommun utrett alla möjligheter till annan finansiering av skolverksamhet, exempelvis projekt och om staten kan skjuta till resurser nu eller på sikt.

Gargnäs

- Förskolan i Gargnäs är viktig, den ska kommunen inte röra!
- Alla skolenheter i kommunen ska vara kvar, de behövs.
- Viktigt att skapa bra förutsättningar för personalen på förskolan i Gargnäs.
- Nedläggning av förskola i Gargnäs innebär att man tappar invånare, de flyttar då inte till Sorsele utan till Malå där många jobbar idag. Gargnäs har en positiv trend med inflyttning och födda barn, viktigt att ta vara på det.

- Likvärdig service på alla fyra serviceorter, även skola i alla noder.
- Gargnäs har ett stort upptagningsområde och förskolan betyder mycket även för de som bor i andra byar i närheten.
- Viktigt att behålla skolan i Blattnicksele för Gargnäs barnens skull, rimligt pendlingsavstånd och en bra, mindre, skola.
- Önskemål om en tidigare busstur från Blattnicksele hem på eftermiddagarna.
- Olika förslag om anpassning av skola och undervisning lyftes fram, kortare skoldagar, mer fjärrundervisning, kortare skolveckor.
- Viktigt att Sorsele kommun tar vara på trenden att människor vill flytta ut från städer och till glesbygd och norra Sverige.

Blattnicksele

- Viktigt att skolan finns kvar för möjligheterna att bo kvar på orten och i södra delen av kommunen.
- Förskola och skola är viktiga för att byn ska kunna växa och överleva.
- Barn och unga är framtiden för byn och där ska inte besparingar göras.
- Det uttrycktes frustration över att samverkan försvåras genom påbud och lagstiftning.
- Viktigt att kommunen säkerställer en bra arbetsmiljö för personalen på förskolan och skolan i Blattnicksele. Är kommunen en bra arbetsgivare för lärare, lockas lärare till lediga tjänster i kommunen?
- Mindre klasser och en mindre skola är positivt för eleverna.
- Oro för långa bussresor för barn om skolan inte finns kvar.
- För att tillgodose barnens behov är det viktigt att skolan i Blattnicksele blir kvar.
- Diskussion om hur skolor, grupper och klasser av olika storlekar påverkar barns möjligheter studiemässigt och socialt.

Sorsele

- Viktigt att förskola och skola samlokaliseras, såväl i tätorten som i kommunen.
- Är det hållbart att ha kvar skolor i byarna med så få elever? Frågan lyftes försiktigt såväl ur ett ekonomiskt perspektiv som utifrån möjligheterna till bra utbildning för alla barn.
- Skollokalerna i Sorsele tätort och i kommunen generellt har ett eftersatt underhåll.
- Kan man förvänta sig samma kommunala service oavsett var i kommunen man bor? Frågan lyftes.
- Viktigt att ha en nyanserad diskussion kring vilka förväntningar man kan ha på skola i olika delar av kommunen samt att nyansera diskussionen om hur viktig

skolan är för byns/kommundelens överlevnad och livskraft. Är det verkligen så att om skolan försvinner så dör byn?

- Viktigt att bibehålla en bra sammanhållning och dialog i kommunen även om det sker förändringar inom skolan.
- En röd linje är åldersblandade grupper och klasser i skolan.

Ammarnäs

- Vill att skolorna som finns idag i kommunen även finns kvar om fem år. Kommunen har ett ansvar i alla servicenoder.
- Kvalitet och utbildad personal hör ihop, viktigt att kommunen gör tjänsterna inom skolan attraktiva och på olika sätt verkar för att få utbildad personal till Ammarnäs (och de andra skolorna).
- Även icke utbildad personal kan göra ett bra jobb i skolan.
- Stark rädsla att skolan i Ammarnäs läggs ner. Vad blir det ekonomiska perspektivet för kommunen med färre barnfamiljer och företag i byn?
- Politiken får inte skicka ut för mycket negativa signaler, hellre skicka ut positiva signaler så det blir intressant att flytta till orten.
- Kommunen får inte ta beslut om att stänga byaskolorna om kommunen ska överleva.
- Den samiska synvinkeln behöver finnas på alla skolor, samisk integrering bör finnas på alla skolor.
- Röda linjer; inga fler bussresor för barnen, ingen nedläggning av skola, bibehålla F-6 vid alla skolor, beslut i god tid.
- Diskussion om det samiska perspektivet på utbildning i Ammarnäs och Sorsele kommun och möjligheterna för samer att tycka till i utredningen.
- En liten skola kan ha hög kvalitet och ge eleverna goda förutsättningar.
- Diskussion om vilka som valts ut för intervju.

Samiska vårdnadshavare

- Efterfrågan på ett övergripande samiskt perspektiv på utbildning i Sorsele. Upplevelse att vårdnadshavare måste driva på i frågan och att det inte kommer naturligt. Det saknas också grundläggande kunskaper hos personal.
- Möjligheterna att bedriva renskötsel och ha barn i förskola och skola, exempelvis kopplat till skolbyten vid vinterbete.
- Kumulativa effekter som samisk förälder. Allt blir krångligt hela tiden!
- Skolan i Ammarnäs är viktig inte bara för att kunna bo och leva där utan också för samiska barns identitet och för den samiska utbildningens utveckling i kommunen.
- Närheten mellan skolan i Ammarnäs, den samiska kulturen och renskötseln.

- Finns en icke utnyttjad potential i Sorsele kommun som samisk förvaltningskommun att satsa på samiska frågor och då inte minst inom skola och utbildning.
- Synpunkter på att frågeställningarna för utredning och dialoger utgår från ett majoritetsperspektiv.
- Lyfts olika förslag om hur det samiska perspektivet kan fås med i all utbildning i Sorsele exempelvis genom temadagar och besök i de olika delarna av kommunen.
- Synpunkter kring schemaläggning och möjligheter för barn att läsa samiska som modersmål.
- Kommunen måste titta på möjligheterna att utveckla fjärrundervisning.
- Hur arbetar kommunen för att Sorsele kommun ska vara en attraktiv kommun för samer att bo och jobba i? Många samer söker sig till kommuner där det finns bra undervisning i samiska, bra samisk integrering och ett bra bemötande av samiska barn och vårdnadshavare.

Inskickade förslag

Endast ett förslag inkom via E-tjänst. Informationen om möjligheten gick ut brett från Sorsele kommun.

Den som skrivit vill lyfta fram betydelsen av förskola och kanske till och med en skola i Gargnäs. Hen menar att byn präglas av en positiv befolkningsutveckling och att förskola och skola är nödvändiga för att få unga familjer att villa flytta till orten och trakten kring.

Hen menar vidare att det är viktigt att våga satsa på att behålla, och kanske till och med öppna fler, byaskolor.

Hen lyfter fram trenden att allt fler vill flytta till landsbygden.

Vidare lyfts fram hur små skolor kan ha en högre kvalitet än större skolor.

Avslutningsvis lyfter den som lämnat förslaget fram att en avfolkningsbygd som Sorsele måste ha som högsta prioritet att öka antalet invånare. I det menar hen att det är viktigt att sticka ut, våga satsa, samarbeta med aktörer i byarna och våga vara "nalta eljest".

Intervjuer

Intervjuerna genomfördes via telefon eller teams och utgick från samma frågeställningar som dialogerna. Tio intervjuer har genomförts.

- Var finns skolor i framtiden och hur ser de ut?
- Hur säkerställs kvalitet?
- Hur säkerställs utbildad personal?
- Hur säkerställs likvärdighet?
- Vilka hot och möjligheter ser du utifrån underlaget?
- Vad ser du för "röda linjer" och beslut som inte får tas?

Urvalet till intervjuerna har gjorts av Sorsele kommun.

Generellt

- Någon slags oro för framtiden har uttryckts av alla de intervjuade. "Något bör göras" är ett genomgående tema men vad som ska göras och när tycker man olika om. De svarande finns på hela skalan mellan att man omedelbart bör centralisera så mycket utbildning som möjligt till Sorsele tätort till att utveckla och kanske starta ytterligare skolor i byarna.
- Det uttrycks att frågan är komplicerad och att det är svårt att prata om saken på ett bra sätt, såväl i kommunen som i byarna och på arbetsplatserna. Många "suckar" inför frågeställningarna och ser det som svårt att komma fram i frågan. *"Ja vad ska vi göra?"*

- Många synpunkter berör hur kommunen genom agerande i skolfrågan kan påverka möjligheterna att bo och verka i hela kommunen. Det uttrycks dock på olika sätt av olika personer, några av de intervjuade menar att det är ett argument, kanske till och med det viktigaste, för att bibehålla nuvarande skolstruktur. Andra menar att det inte går att jobba med att anpassa skolstrukturen just för att detta argument som inte har med utbildning att göra lyfts in i diskussionen.

Skilda uppdrag och åsikter

Genomgående uttrycker högre tjänstepersoner med ansvar för skolan, skolchef, rektorer, kommunchef att något måste göras. Situationen är enligt dem svår eller mycket svår redan idag och det blir allt svårare att få ihop ekonomi, verksamhet, lokalfrågor, bemanning, likvärdig utbildning etc.

”Finns ingen möjlighet att jobba med det kompensatoriska uppdraget och att prioritera resurser, vi använder alla pengar bara till att bibehålla och lappa och laga.”

”Vi befinner oss mycket långt ut på skalan av att bara fixa.”

”För att klara av verksamheten i framtiden måste vi samordna och slå ihop.”

”Vi är mycket sårbara på de små enheterna och där är vi ännu sämre på att garantera kvalitet”.

”Halvjävligt överallt eller satsa på kvalitet på ett ställe? Vi är nog snart där.”

”Vi kliver ännu längre bort från läroplansmål för att allt ska vara som det är.”

Några av de intervjuade lyfter dock att likvärdiga förutsättningar för dem innebär att barn och elever inte ska behöva resa för långt.

”Det är inte likvärdigt att några får ha så långa skoldagar.”

Från förskolans och skolans personal, chefer och medarbetare, beskrivs utmaningar som finns idag. De kända utmaningarna med att hitta och behålla behörig personal, bemanna de små skolenheterna, likvärdig tillgång till elevhälsa och stödjande resurser, schemaläggning, lokaler, skolmåltider med mera.

”Större fokus på att saker bara ska funka än fokus på läroplan.”

Kommunstyrelsens ordförande (KSO), Vice KSO och utvecklingschef har en delvis annan syn på frågan. Från dem lyfts frågan om att bo och verka i hela kommunen kopplat till frågan om förskola och skola. Dessa åsikter lyfts också fram av många andra av de intervjuade.

"Bara hot om nedläggning får negativa effekter ute i kommunen"

"Vi hade inte haft den inflyttning vi haft om vi inte satsat på våra noder."

"Nedläggning av skolan skulle uppfattas som en avveckling av samhället."

"Noderna, de byarna, dör om vi lägger ner skolorna."

Från rektorer och pedagoger lyfts flera perspektiv på lärande och undervisning. Vikten av utbildade lärare, bra lärmiljö, schemaläggning, elevhälsa och stödfunktioner. Här går dock åsikterna tydligt isär hur en framtida skolstruktur bäst ska möta de utmaningarna. Åsikterna finns på hela skalan mellan att bibehålla och ytterligare utveckla förskolor och skolor i byar till en hård centralisering av resurser till Sorsele.

"Samverkan och sammanslagning är nödvändig för att optimera resurserna."

"Skola ska finnas där det finns barn, kvalitet säkerställs genom så otroligt många kriterier och antalet barn är inte det viktigaste."

"Jag tycker mycket funkar bra idag för eleverna på de små skolorna, teoretiska ämnen hemma och sen åka till Sorsele för de ämnen som inte kan ges."

Många av de intervjuade resonerar kring elevresor, både befintliga resor och hur dessa skulle kunna se ut i en framtida skolstruktur. Här går dock åsikterna isär. Vissa menar att långa elevresor ska ses som ett argument för att behålla nuvarande skolstruktur medan andra menar att resorna kanske förvisso är långa men inte så att de ska hindra att man gör förändringar.

"Det är inte rimligt att resa från Ammarnäs till Sorsele dagligen."

"Jag tycker inte att en dryg timma i buss till skolan är det värsta för eleverna."

Vare sig KSO eller vice KSO vill uttryckligen föreslå någon omedelbar förändring men de öppnar för att något måste ske på sikt och resonerar kring problematiken.

"Vi vill att det ska se ut som det gör idag men det är bara att titta på siffrorna och konstatera att det inte går."

"Vi får inte fatta ett tvärbeslut, jag är rädd att vi lägger ner och att invånarantalet sjunker. Vi måste ha enighet i frågan."

Skolans och förskolans chefer är genomgående de som ser mest utmaningar i skolan och många dagliga problem med den nuvarande skolstrukturen. De uttrycker sig mycket lojalt mot sin uppdragsgivare men lyfter samtliga fram olika försiktiga önskemål om centraliseringar.

”Den stora utmaningen är geografin och elevantalet, vi får inte ihop det.”

”Ju färre enheter desto lättare att bemanna.”

”Vissa enheter är svåra att motivera sett till om vi som kommun ska klara uppdraget.”

På frågan om Röda linjer, beslut som inte får tas, lyfts åter igen hela skalan från de intervjuade. Flera lyfter fram hur besluten ska vara konsensus, genomtänkta och förankrade men vilka beslut som inte får fattas råder det delade meningar om. Allt från att det redan är förödande att diskutera och utreda skolors framtid till att det vore förödande om det inte kom beslut om en förändrad skolstruktur ur utredningen. Samt hela skalan från bibehållen skolstruktur till starkt centraliserad med nedläggningar av flera skolor.

”Hot om nedläggningar som påverkar invånare redan vid hot.”

”Vi kan inte ha gjort de här dialogerna i att landa ut i ingenting! En röd linje att vi inte fattar ett beslut.”

Flera av de intervjuade lyfter att de inte tror att det finns något politiskt mod att fatta ett beslut som innebär förändring.

”Tror inte det finns någon politisk vilja att göra något.”

”Ett stort hot är om politikerna inte törs lägga ner skolan i Ammarnäs, det drabbar andra skolor. Även att behålla hela Blattnicksele skola. Det äventyrar kvaliteten för andra elever.”

Barn och elevers synpunkter

Barn och elever har på olika sätt fått prata och skriva om sina tankar om skola. Rubrikerna och innehållet i deras texter spänner över ett brett spann från att man konkret reflekterar kring skolutredningen till att man ur olika aspekter beskriver vad som är viktigt för att man ska ha en bra skolgång. Fokus i texterna ligger uteslutande på hur man som elev vill ha det på skolan.

Här nämns många av de saker som elever vil ha för att trivas med sin skola och sin skoldag.

"En bra skola för mig är att alla ska vara glada, man är med sina kompisar och lär sig mycket."

"Jag vill ha bra lärare och bra mat, det är jobbigt att fara till Sorsele för där är maten inte bra".

"En bra skola för mig är där det finns lärare som respekterar eleverna, är snälla och bra."

"Och jag tycker det ska finnas en köldgräns!"

"Jag tycker att det ska vara bra stämning och inte en börda att komma till skolan."

"En bra skola för mig är att man inte blir mobbad eller retad."

"En bra skola behöver ha meningsfulla raster, då lär jag mig bättre på lektionerna"

"Jag tycker inte det ska vara bråk, men jag vet att jag själv har varit inblandad i bråk och den som började bråket"

"En bra skola är tyst och stilla."

"Det ska vara bra bänkplatser och bra klassrum."

"Alla ska vara ganska trevliga mot varandra. Man ska ändå kunna köra axel mot axel i fotboll."

"Jag vill att det ska vara lugnt och inte så livat...men i Sorsele är det lite mer livat men jag förstår ändå det."

"Det är viktigt att lärarna och mentorerna bryr sig om elevernas trygghet."

"Jag tycker även att platserna är väldigt viktiga, om jag sitter med någon jag inte är med så mycket kan jag inte jobba."

"Det ska vara bra språkbruk, arbetsro när vi ska jobba och inget nedvärderande."

"En bra skola är då det mest roligt man ska trivas, bra omgivning, rolig skolgård och vilja vara där."

De ännu yngre barnen lyfter ännu mer konkreta saker.

"När vi jobbar klart i matteboken får vi spela mattespel."

"Vi lär oss bokstäver och hur de låter på ett roligt sätt."

"Bilderna är kul när vi skapar vinterträd."

"Bokbundis är kul, att läsa för förskolan."

"Kul med bollsporter på idrotten."

"SO är roligt, vi tittar ibland på arkeologens dotter."

Reflektioner finns också kring resande där många aspekter av bussåkning och restider lyfts.

"Alltså närheten till skolan är ganska viktig för man vill ju inte åka buss i två timmar för att komma fram"

"Närheten är inte så viktig för mig, jag får åka bil fyra gånger per vecka tills jag går i sjuan och i nian kan jag köra Epa"

"Ifall Blattnicksele skola stängs ner så blir det mer än en timme i bussen för de yngre...om de inte trivs i bussen är det ju jobbigt att åka flera mil"

"Bussen kan kännas läskig ibland, men om ni kan koll att alla har bältet på så att man inte går runt i bussen och även kolla de äldre."

"En bra skola för mig är så nära att man kan cykla eller sparka till skolan."

"Jag tycker att närheten till skolan är det minst viktiga, jag kommer ändå att ha ganska långt när jag börjar i Sorsele."

"Jag tycker närheten till skolan är viktig. Just nu har jag nästan en timme till skolan och många har ännu längre än mig. Jag tycker det är viktigt för när jag kommer hem så är klockan typ redan fem."

Det finns de som skrivit om just sin skola.

"Jag tycker det ska finnas 7-9 även i Blattnicksele"

"Om skolan läggs ner så flyttar inga barnfamiljer till Ammarnäs"

"Vi skulle kunna slippa åka till Sorsele och ha alla ämnen i Ammarnäs."

"Skolan är viktig för annars blir byn (Ammarnäs) tom."

Det finns även elever som reflekterat kring skolstrukturen.

"Det är bättre att ni lägger ner i Ammarnäs än i Blattnicksele för den skolan är ännu mindre."

"Det skulle bli väldigt långt att åka till Sorsele varje dag och kanske inte räcker med skåp i Sorsele."

"Jag tror inte att det är en bra lösning att stänga ner skolor, stänger man ner skolan i Ammarnäs blir det långt för de eleverna. Men stänger man ner i Blattnicksele blir det lika långt för de som bor i Staggräsk och Tväråträsk."

”Jag tycker att det ska finnas en 7-9 i Blattnicksele också.”

”Om alla hade gått i Sorsele hade det varit billigare men jobbigt för de som bor i Ammarnäs eller Gargnäs.”

Analys av nuläget

All text i kapitlet är kommenterande text.

Allvarligt läge

Det går inte annat än att förstå den svåra situation som Sorsele kommun befinner sig i kopplat till förskola och grundskola i kommunen. Det är också lätt att förstå de olika åsikter som kommer fram i intervjuer och dialoger. Här finns grundläggande frågor om och förväntningar på samhällsservice och samhällsutveckling i glesbygd, samhällskontraktets innebörd och politiskt ansvar, barns vardag och hopp om framtid för byn.

Det går inte heller att blunda för faktan, det minskande barnantalet, svårigheterna att få behöriga förskollärare och lärare till kommunen och i slutändan till alla elever och ämnen, de betydande organisatoriska svårigheterna, den allvarliga ekonomiska situationen och det övergripande faktum att alla dessa faktorer i någon mån blir alltmer försvårande för varje dag som går.

Så här kan det inte fortsätta och samtidigt kan det nog det hur länge som helst. Det är utredarens dubbeltydiga sammanfattning av nuläget.

Så länge Sorsele kommun väljer att tillskjuta medel till utbildning för att bibehålla befintlig organisation för förskola och skola finns svaga incitament för förändring.

De stora ekonomiska tillskotten ges samtidigt som de flesta intressenter utanför skolan, politiker, invånare, vårdnadshavare med flera uttrycker att ekonomi-, kvalitets- och likvärdighetsaspekterna är underordnade att alla förskole- och skolenheter ska behållas.

Situationen är så att säga dubbelt allvarlig vilket fakta i rapporten ganska tydligt visar.

1. Det finns eskalerande problem att tillhandahålla likvärdig utbildning i hela kommunen och kostnaderna för att bibehålla skolstrukturen skenar.
2. Det finns ingen tydlig förankring för förändring eller vilja till förändring.

Kostnadsökningen leder till att en allt större andel av utbildningsbudgeten kommer från kommunala prioriteringar. Samtidigt går dessa prioriteringar i allt lägre utsträckning till satsningar och utveckling utan i allt högre grad till att klara av befintlig förskole- och skolorganisation. Det är egentligen inget konstigt med det utan en naturlig följd av det minskande elevunderlaget totalt och att dessa fåtal barn och elever finns på många och små skolenheter.

Skolans ekonomi påverkar också kommunens övergripande möjlighet att prioritera. Med en allt äldre befolkning är det troligt att behov och kostnader inom exempelvis äldreomsorg kommer att öka inom kort.

Samtidigt är kommunen relativt tydlig i sitt resonemang kring servicenoderna och utbildning och har egentligen aldrig svängt från resonemanget att satsningen på

servicenoderna också innebär utbildning. Oklart hur och vilken form men i mottagarnas öron är den fullt rimliga tolkningen bibehållen förskola och skola på orten.

Jag har stor förståelse för att man i denna situation anlitar en extern utredare som på något sätt ska värka fram förslag för framtiden. Samma förståelse har jag för hur otroligt komplex situationen är i Sorsele kommun och hur, rent ut sagt, jobbig frågan är.

Polarisering

Ett annat sätt att sammanfatta nuläget är att peka på de många motsatsförhållanden som kommer fram i utredningen.

- De höga förväntningarna på bibehållen struktur för förskolor och skolor i kommunen eller ytterligare utveckling av denna (utveckling av befintliga skolor och förslag om en ytterligare) **MOT** de faktiska möjligheterna ekonomiskt och organisatoriskt med allt färre barn och elever.
- "Läget är akut något måste göras nu!" **MOT** "Ingen befintlig skola eller förskola får röras och att det vore bra om ytterligare en skola kunde öppnas." De vitt skilda synsätten på vad som bör eller måste göras står i stark kontrast med varandra och underbyggs inte sällan av samma argument.
- Det faktum att utredningen görs på grund av ett minskat antal barn och elever, minskad befolkning och demografiska förändringar **MOT** de uttryckta åsikterna att man måste satsa för att vända trenden. Att blott utredningen är ett hot.
- Kommunens och skolans beskrivningar och faktiska utmaningar med rekrytering av behörig personal och organisering av dessa utifrån hårda lagkrav i en liten och decentraliserad skolorganisation **MOT** de uttryckta förväntningarna att det ska lösas av kommunen eller att kommunen måste bli bättre på att rekrytera och behålla personal.

Några korta kommentarer

När det gäller kvaliteten i undervisning, resultat och sociala aspekter för eleverna på små respektive stora skolenheter så finns viss forskning och analyser i frågan, bland annat en i svensk kontext intressant studie av SKR från 2018. Här påvisas ingen skillnad i resultat men frågor ställs kring om det inte är mer relevant att värdera resultat i förhållande till kostnader. D.v.s. vad får små skolor kosta? Det ställs också försiktiga frågor kring om eventuella fördelar med små skolor avtar om klassen och

skolan blir för liten. Oavsett studier och jämförelser så finns dock bara det som klassas som små skolor i Sorsele kommun.

Att man genom projekt eller genom statliga insatser skulle kunna få medel till skolan i Sorsele är inte realistiskt. Statsbidrag utgår till alla skolhuvudmän för specifika insatser och är hårt knutna mot just dessa insatser. I övrigt finns inga generella bidrag eller motsvarande för att bedriva förskola eller skola. Genom det kommunala skatteutjämningsystemet och genom prislappen har hänsyn tagits till Sorseles struktur, geografi och befolkningssammansättning.

Kopplingen mellan förskolans och skolans existens i en by eller ort och byns utveckling och överlevnad tecknas ofta som att om skolan försvinner så dör byn. I realiteten är det ju så att det är invånarna, barnen och eleverna som lämnat och fått kommunen att minska på eller lägga ner verksamheten. Det kan låta hårt men det är kross realitet. Däremot kan det givetvis ha mycket stark betydelse för framtidstro, tilltro till kommunen och i viss mån dragningskraft för inflyttning att det finns förskola och skola. För möjligheterna att bo och arbeta på en ort eller boende på en ort spelar förskola ofta en mer central roll än skola. Det är uppenbart att förskolans och skolans betydelse för byar och delar av Sorsele kommun är ett perspektiv som i de flesta fall överskuggar alla andra perspektiv på skola, ekonomi, kvalitet, likvärdighet etc.

Perspektiven skola, samhällsutveckling, företagande, möjlighet att bo, inflyttning, attraktivitet, satsningar lyfts alla fram i samma dialog och med en tanke om samband mellan varandra. Det är en närmast filosofisk fråga hur frågan om barn och ungdomars förskola och skola ska knytas till dessa perspektiv. Kan en förskola eller skola finnas till för att byn/samhället behöver den samtidigt som kommunen inte har råd med samma skola eller förskola och inte kan garantera kvalitet? Väger samhällsintresset över Skollagen?

Gällande restid för barn och elever till och från skola, befintliga och potentiella, så finns som beskrivits inga formella riktlinjer om tid och avstånd. Dock rekommendationer. Här finns förstås en mängd faktorer att beakta kopplat till barn och ungdomars mående, vardag, fritid samt familjers vardag och möjligheter. Samtidigt måste man väga väga restid mot kvalitet och restid mot möjlighet att samla resurser. Frågan innehåller således inte bara aspekter om elevernas vardag utan lika mycket aspekter av möjligheter att förändra skolstruktur och arbeta med kvalitetsaspekter av undervisning och utbildning. Vid flera dialoger och intervjuer menar man att likvärdighetsperspektivet också ska appliceras på resor till och från skolan, i förenkling, en likvärdig utbildning innebär likvärdiga avstånd till skolan eller strävan efter sådana. Jag menar att man skarpt måste hålla isär perspektiv om likvärdig utbildning med perspektiv på barn och ungdomars restider och vardag.

Det är ett faktum att kvaliteten på utbildningen i hela kommunen och inte minst på Vindelälvs skolan i Sorsele urholkas av situationen med minskat antal barn och elever och decentraliserad skolstruktur. Man kan ställa sig frågan kring hur framför allt vårdnadshavare i Sorsele tätort eller närområde ser på detta? Vid dialogen i Sorsele

framkom tydligt perspektivet att man bör satsa på utbildning i Sorsele tätort, för alla elevers skull. I förlängningen kommer en bibehållen skolstruktur att leda till att en allt större procentuell del av resurserna måste läggas på att bibehålla utbildning på de små enheterna. I klarspråk: En "satsning" på de mindre skolorna innebär ovillkorligen att resurser måste tas från Sorsele tätort.

Det finns kända utmaningar att rekrytera och bemanna. Av allt att döma gör Sorsele stora ansträngningar för att hitta och behålla behörig och lämplig personal. Tron på att förändrade sätt att rekrytera, satsa på andra typer av utbildningar, radikalt höja lönerna eller locka med andra förmåner eller villkor skulle påverka kompetensförsörjningen inom skolan på längre sikt bör nog ses som just en tro. Givetvis kan man se över hur man lockar och rekryterar men kvarstår gör organisationens känslighet (få av varje sort) och det faktum att glesbygdskommuner under lång tid haft svårt att rekrytera till tjänster som kräver högre utbildning.

Fjärrundervisning lyfts som en möjlighet. Det är viktigt att lyfta fram att regleringarna för fjärrundervisning är mycket strikta när det gäller omfattning och förutsättningar. Exempelvis ska det ses som ett alternativ endast när man inte lyckas anställa en behörig lärare, omfattningen får aldrig överstiga 25 procent av undervisningen och tillstånd från Skolinspektionen lämnas bara om det finns synnerliga skäl och maximalt ett år i taget. Därtill bör det lyftas fram att fjärrundervisning ofta är dyrare än reguljär undervisning i och med krav på handledare, mindre grupper, teknikkraV och behov av kunskap inom området. Fjärrundervisning är en stor möjlighet, inte minst i glesbygd, men det bör också beaktas vilka krav det ställer på verksamheten, vilka pedagogiska utmaningar som följer liksom vilka kostnader det innebär.

Skicket på lokalerna bedöms som relativt dåligt, främst skolornas skick. En utgångspunkt bör vara att kostnaderna ökar och skicket försämras de kommande åren. Här finns stora behov av insatser på kort och lång sikt. Att framtiden för alla skolor diskuteras och att skolstrukturen under några år ändå varit under diskussion verkar ha lagt en våt filt över lokalfrågorna. Utöver skicket på lokalerna så ökar också kostnaderna för lokaler i och med det minskande antalet barn och elever. När det gäller lokalerna så handlar det i många fall om gamla skolbyggnader. Det är realistiskt att tro att skicket på lokalerna ytterligare kommer att försämras inom kommande år och det finns betydande svårigheter med att gå ur lokaler, hitta mer samordnade lösningar eller anpassningar.

På dialogen med samiska vårdnadshavare och vid medborgardialogen i Ammarnäs framkom många synpunkter på hur Sorsele kommun beaktade de samiska perspektiven i förskola och skola. Det är svårt för den här utredningen att fördjupa något resonemang om detta men det känns relevant att Sorsele kommun fortsatt stämmer av frågan i relevanta forum i kommunen.

Förslag

Förslagen är i huvudsak sammanfattade i två kategorier. A) Mer övergripande förslag för en fortsatt dialog. B) Konkreta förslag för verksamheten.

Utgångspunkten för förslagen är utredningens fakta. Förslagen har i mycket stor utsträckning anpassats efter den beskrivna situationen med begränsad förankring för en förändrad struktur.

Hade utgångspunkten varit barn- och elevers utbildning med utgångspunkt från regleringar och ekonomi hade förslagen varit mycket skarpare kopplat till behovet av färre skolenheter, centralisering, nyttjandet av resurser och fokus på att öka kvalitet och likvärdighet.

Fortsatt dialog (A)

1. Att tro att en förändrad skolstruktur kan göras i konsensus och genom att göra alla nöjda är naivt. Utgå från det. Alla vägval inklusive att inte göra några förändringar kommer att uppfattas som svekfullt av någon part.
2. Var tydlig med fakta och resonera fortsättningsvis inte utan utgångspunkt i fakta. Att tro på realism och fakta är inte att sakna framtidstro men det är att anpassa sin plan för framtiden efter rådande läge. Några exempel nedan som jag tycker bör framgå tydligt:

-En bibehållen satsning på de mindre skolorna innebär ovillkorligen att resurser måste tas från skolan i Sorsele tätort och från andra kommunala verksamheter.

-Befolkningsutvecklingen, antal födda barn, demografiska förändringar i kommunen och regionen etc. är väl underbyggda fakta som är själva fundamentet för planering av kommunal verksamhet och förskola och skola. Liggande prognoser vilar på en stark faktamässig och vetenskaplig grund och ett ifrågasättande av dessa får inte vara en del av kommunala underlag och beslut.

-Den nuvarande skolstrukturen innebär att allt större procentuella resurser av kommunens pengar måste läggas på skolan, men egentligen utan att satsningarna kan kopplas till utveckling.

-Svårigheterna att bemanna och rekrytera till förskola och skola är reella. Visst kan insatser göras både av Sorsele kommun som arbetsgivare och inom skolans personalplanering men faktum är att svårigheterna snarare kommer att öka i och med färre elever men samma hårda krav på behörig personal. Dessa problem kommer också att öka med en bibehållen skolstruktur i ett läge med färre elever. Problemen kommer inte att försvinna med en förändrad skolstruktur men de övergripande möjligheterna att personalplanera ökar.

-Elevers rättigheter enligt Skollagen är inte rekommendationer. Det är heller inte ett hållbart krav att förskola och skola utan att få genomföra organisatoriska förändringar ska kunna bibehålla eller öka behörighet, kvalitet, tillgång till stödjande resurser, elevhälsa etc.

-Förväntningarna på skolchef, rektor och andra som har i uppdrag att driva och utveckla skolan måste vara realistiska. Att låta enkla förklaringar kring rekrytering, skolskjutsar, lokaler, planering och pedagogik passera eller ta plats i diskussionen är inte fruktbart. Här måste kommunen stå upp och stå enade.

3. Försök särskilja diskussionen om förskola och skola från frågorna om kommunalt ansvar för hela kommunen och specifikt de utpekade noderna. Förtydliga vad "kommunens servicenoder" egentligen betyder och innebär i praktiken. I dagsläget är det svårt att spåra i politiska beslut eller praktisk tillämpning vad detta innebär vilket leder till att det är svårt att ifrågasätta förväntningarna på förskola, skola och annan kommunal service i Ammarnäs, Blattnicksele, Gargnäs och Sorsele. Här ger jag medborgarna helt rätt i sina uttryckta förväntningar.

Förslag (B)

- Behåll förskola i befintlig organisation i Sorsele tills vidare. Utred nedläggning samlokalisering av Gargnäs och Blattnicksele förskola från hösten 2027.
- Utred förskola och fritidshem i Ammarnäs inför läsåret 2027/2028 mot alternativet Pedagogisk Omsorg.
- Utred att alla elever från och med läsåret 2027/2028 från årskurs 4 ska gå i Sorsele tätort.
- Se över resor till och från skolan för att optimera dessa i förhållande till schemalösningar.
- Fatta inga beslut om skolors vara eller icke vara baserat på framtida elevunderlag, exempelvis om skola x blir färre än x så flyttas eleverna till skola y.
- Utred omedelbart lokaleffektiviseringar med målet att minska antalet lokaler, minska antalet kvadratmeter per barn/elev.

Ta nästa steg i dialogerna inom kommunen. Kom fram med konkreta förslag att diskutera. Låt realitet utgöra grunderna för diskussionerna. Det är respektfullt med dialog i kommunen men det är ännu mer respektfullt mot barn, elever och medborgare att dialogen utgår från fakta.